

Europeizacija ir kintanti politinės komunikacijos kultūra Baltijos šalyse

Aušra Vinciūnienė

Vytauto Didžiojo universiteto
Viešosios komunikacijos katedros lektorė,
socialinių mokslų daktarė
Vytautas Magnus University
Department of Public Communications
Lecturer, PhD
K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas
El. paštas: a.vinciuniene@pmdf.vdu.lt

Pastaraisiais metais itin išpopuliarėjusių Europos Sąjungos (ES) politinės komunikacijos tyrimų centre atsidūrė mokslininkų pastangos atskleisti europeizacijos kontekste naujai išryškėjančius savitus socio-kultūrinio konteksto nulemtus dalykus. Šiame straipsnyje, remiantis kokybinio tyrimo (atlikto 2006–2009 m.) rezultatais, analizuojami politinės komunikacijos europeizacijos procesai dviejose Baltijos šalyse (Lietuvoje ir Estijoje) – naujosiose ES narėse, jaunos demokratijos valstybėse, apie kurių kontekstą ir patirtis Europos moksliniame diskurse pernelyg mažai žinoma. Tyrimas parodė, kad Baltijos šalyse metams bėgant palaiapsniui pradėjo formuotis ne tik tam tikra europinės komunikacijos dimensija, bet ir savita kultūra: galima stebėti, kaip ji paveikė įprastas, nusistovėjusias politikos ir žiniasklaidos santykio praktikas, paskatino institucinės komunikacijos profesionalėjimą. Kita vertus, paaiškėjo, kad persiorientuoti prie labiau formalizuotos bei profesionalios ES politinės komunikacijos kultūros tapo dideliu iššūkiu abiem pusėms – tiek Lietuvos bei Estijos žurnalistams, tiek įvairių nacionalinių institucijų komunikacijos specialistams.

Pagrindiniai žodžiai: europeizacija, ES komunikacijos politika, politikos ir žiniasklaidos santykis, politinės komunikacijos kultūra, Baltijos šalys.

Įvadas

Per pastarąjį dvidešimtmetį Vakarų bei naujai atsikūrusios Rytų ir Vidurio Europos demokratijos išgyveno įvairių politinių, socialinių, ekonominių bei technologinių perversmų. Praktinė patirtis parodė, kad visose valstybėse pradėjus sparčiai skverbtis vartotojiškai, komercinei kultūrai į visuomenės gyvenimą, žiniasklaidos bei politikos turinį, keičiantis žmonių požiūriui į politiką, augant žiniasklaidos galiai ir profesionalėjant politikos veikėjų (insti-

tucijų, partijų, lyderių) viešųjų ryšių strategijoms, atotrūkis tarp politinių sprendimų priėmimo struktūrų ir piliečių darėsi vis didesnis. Šalia to, politinės komunikacijos profesionalėjimui Europoje didelę įtaką turėjo ir iki šiol turi regioninės integracijos procesai, išryškinę naujų demokratijos užtikrinimo iššūkių ir iškėlę daugybę iki šiol neatsakytų klausimų.

Iš tiesų, politikos europeizacija ir perėjimas prie daugialygio valdymo principų tapo dideliu iššūkiu įvairių Europos šalių

politinėms sistemoms. Kita vertus, persiorientuoti nuo vietinių ir nacionalinių interesų prie daugiau globalių, tarptautinių išpareigojimų sunku ne tik politinės sferos veikėjams, bet ir žurnalistams, įvairioms piliečių grupėms.

Nors Europoje iki šiol jau atlikta nemažai tyrimų, kaip svarbesnius ES politikos įvykius viešina viršnacionalinės institucijos, tokios kaip Europos Komisija (EK) ar Europos Parlamentas (EP) ir kaip jie nušviečiami žiniasklaidos, iki šiol mažai žinoma, ką ES reiškia kasdieniame politinio ir visuomenės gyvenimo kontekste, kaip ji patenka į piliečių, žiniasklaidos ir nacionalinių institucijų veiklos darbotvarkes. Kai kurių iki šiol atliktų tyrimų rezultatai parodė, jog politinės komunikacijos sistemos skirtingose šalyse nėra vienodos, todėl tie patys europeizacijos procesai vyksta netolygiai ir nevienodai intensyviai ne tik politiniame lygmenyje, bet kartu ir skirtingai veikia rutininius komunikacijos procesus, institucijų viešųjų ryšių strategijas, viešosios informacijos ir žiniasklaidos perduodamų pranešimų pobūdį (Heikkilä ir Kunelius, 2006; Wessler ir kt., 2007; Pfetsch, Adam ir Eschner, 2008; Brüggemann ir Kleinen-von-Königslöw, 2009). Taigi yra svaraus pagrindo manyti, jog būtina atlikti daugiau lyginamųjų studijų apie europeizacijos paskatintus pokyčius įvairiose šalyse, ypač naujosiose ES narėse, jaunos demokratijos Rytų ir Vidurio Europos valstybėse, apie kurių patirtis pernelyg mažai žinoma.

Šiame straipsnyje, remiantis 2006–2009 metais atlikto kokybinio tyrimo rezultatais, analizuojami politinės komunikacijos europeizacijos procesai dviejose Baltijos šalyse (Lietuvoje ir Estijoje) iš abiejų – institucinės komunikacijos ir ži-

niasklaidos – perspektyvų. Įvairios anksčiau atliktos lyginamosios studijos parodė, kad ES politinėje komunikacijoje egzistuoja tam tikras atotrūkis tarp politinių viešųjų ryšių (institucinės komunikacijos) ir žiniasklaidos logikos (Kopper ir kt., 2007; Baisnée, 2007; Balčytienė ir kt., 2007). Tai, pavyzdžiui, akivaizdu ir iš to, jog viršnacionalinės institucijos su EK priešakyje turi visai kitokį matymą, kuriuos sudėtingo ES politikos proceso etapus labiau viešinti, nei tai domina įvairių šalių žurnalistus: pirmoji pusė nori pabrėžti savo bei kitų ES institucijų vaidmenį, o antroji daugiau suinteresuota priimamų sprendimų turiniu, užkulisiais, interesais ir poveikiu savo šalies gyventojams.

Tai kaipgi yra Baltijos šalyse? Kaip europeizacijos procesai veikia Lietuvos ir Estijos politinės komunikacijos kultūras?

Efektyvios komunikacijos paieškos Europoje ir žiniasklaidos vaidmuo

Nors dėl sparčios technologijų bei interneto skverbties tiek ES lygmens, tiek nacionalinės institucijos ėmė aktyviau siekti dialogo su piliečiais ir taikyti inovatyvias tiesioginės komunikacijos (daugiausia pasitelkiant internetą, socialines medijas) strategijas, žiniasklaida (ypač televizija) iki šiol išlieka pagrindiniu politinės informacijos šaltiniu visų Europos šalių gyventojams (Commission of the European Communities, 2010). Kita vertus, moksliniai tyrimai rodo, kad žiniasklaidoje Europos politikos įvykių vis dar yra labai mažai, o tos žinios, kurios pateikiamos dažniau, išsamiau ar sulaukia gilesnės analizės, daugiausia yra susijusios tik su pagrindiniais ES politikos įvykiais, tokiais kaip EP rinkimai, Europos Vadovų Tarybos susitikimai, euro zonos integracija, taip pat politinių bei institucinių krizių

metu ar svarstant ES plėtros klausimus (Machill, Beiler ir Fischer, 2006; Wessler ir kt., 2007).

Lyginant su nacionalinės politikos naujienomis, ES politikos įvykiai retai tampa ir svarbiausiomis dienraščių pirmųjų puslapių aktualijomis, išskyrus tas žiniasklaidos priemonės, kurios orientuojasi į tarptautines auditorijas ir yra skirtos intelektualiam skaitytojui ar verslo ir politikos elitui, pavyzdžiui, „Financial Times“, „Le Monde Diplomatique“, „Economist“ (Firmstone, 2008; Brüggemann ir Schulz-Forberg, 2009). Dažniausiai ES į naujienų kontekstą patenka tada, kai ji siejasi su konkrečiais faktais, įvykiais bei nacionalinės politikos veikėjais, žmonių kasdienio gyvenimo reikalais, kitaip tariant tada, kai tai atitinka žiniasklaidos logiką pranešti tai, kas yra paklausu bei aktualu konkrečios šalies, regiono ar miesto gyventojams (Heikkilä ir Kunelius, 2006; Mancini ir kt., 2007).

Šio požiūrio laikantis, atsakymų, kas galėtų paskatinti spartesnę politinės komunikacijos europeizaciją įvairiose šalyse, reikėtų ieškoti kitur. Akivaizdu, kad iniciatyvą šiuose procesuose turi rodyti ne tik nacionalinė žiniasklaida, prioritetą neretai skirianti šalies ar vietinės reikšmės žinioms, bet ir pačios ES bei nacionalinės institucijos, kurios turėtų tobulinti viešojo informavimo ir komunikacijos politiką, taip stengdamosis prisitaikyti prie sparčiai besikeičiančių žiniasklaidos ir visuomenės poreikių.

Tai, kad sėkmingai įgyvendinti ES demokratiją pirmiausia trukdo neefektyvi informavimo politika bei nepakankamos sąlygos išgirsti ir atsižvelgti į piliečių nuomonę, ne taip seniai pripažino ir EK. Ji ėmėsi iniciatyvos ieškoti efektyvių šių problemų sprendimo būdų. Per patarą-

jį dešimtmetį ES komunikacijos politika tapo atskira bei svarbia politikos sritimi, imta ieškoti naujų priemonių dialogui su piliečiais skatinti, institucinių procedūrų skaidrumui bei politikų matomumui didinti, pateikiama vis daugiau ir įvairesnės informacijos, stengiamasi profesionaliau bendrauti su žiniasklaida¹. Nepaisant visų šių EK inicijuotų žingsnių, kol kas ES komunikacijos politika šalyse narėse nėra sėkminga. Iš šios situacijos aiškėja tam tikras paradoksas – atrodytų, jog politinių institucijų siekiai bei noras didinti piliečių informuotumą, skatinti jų domėjimąsi ES politika sveikintini, tačiau, iš kitos pusės, visos šios pastangos, vertinamos iš žiniasklaidos bei piliečių perspektyvos, yra neveiksmingos arba nepakankamos.

Iš teorinių pozicijų žvelgiant, politinės komunikacijos europeizacijos procesai visų pirma priklauso nuo kiekvienoje šalyje įprastų, tradiciškai susiklosčiusių ir konkrečioje politinėje sistemoje efektyviausių „tarpininkavimo mechanizmų“ (angl. *mechanisms of intermediation*), kuriuos užtikrina žiniasklaida (Trenz ir Veters, 2006, p. 4). Kaip pastebi daugelis tyrėjų, ES komunikacijos politikoje žiniasklaidos vaidmeniui niekada nebuvo skiriama pakankamai dėmesio (Jacunski, 2008; Brüggemann, 2008; Valentini, 2008). Veikiau dažnu atveju konstatuojama, kad naciona-

---

¹ES komunikacijos politikos, kaip atskiros ir savarakiškos EK koordinuojamos politikos srities, atsiradimas siejamas su 2004 m. lapkritį patvirtintu pirmininko José Manuelio Barroso kabinetu ir Margot Wallström paskyrimu viena iš Komisijos vicepirmininkų, atsakingų už institucinius ryšius ir Europos komunikacijos strategiją, bei jos inicijuotais dokumentais, tokiais kaip „Planas D: demokratija, dialogas ir diskusijos“ (Europos Bendrijų Komisija, 2005), „Baltoji knyga dėl Europos komunikacijos politikos“ (Europos Bendrijų Komisija, 2006), „Europos komunikacinė partnerystė“ (Europos Bendrijų Komisija, 2007) ir kitais.

linė žiniasklaida (su retomis išimtimis) yra gana pasyvi, nesuinteresuota skirti daugiau dėmesio europinės politikos procesams nušviesti. ES institucijos akivaizdų europinės politikos aktualijų trūkumą žiniasklaidoje siūlo spręsti tikslinės „užsakomosios“ informacijos teikimu, perkant reklamines paslaugas, taip pat finansuojant ir originalios žurnalistinės produkcijos (specialių radijo ir TV laidų, teminių ir probleminių straipsnių) kūrimą (Europos Bendrijų Komisija, 2007).

Kaip aiškėja, tokie ir panašaus pobūdžio politinių institucijų taikomi strateginiai naujienų vadybos bei visuomenės informavimo principai neretai prieštarauja žiniasklaidos funkcionavimo logikai (Baisnée, 2007; Balčytienė ir kt., 2007). Šalia to, įvairių šalių žurnalistai pabrėžia, kad ES institucijos laikosi pernelyg globalaus požiūrio – ta pati informacija teikiama visų šalių žurnalistams, mažai dėmesio kreipiant į tai, kad specifika, nacionaliniai prioritetai, pagaliau, redakcinio darbo principai, kultūra bei tradicijos skirtingose valstybėse nėra vienodi (Lecheler, 2008; Hepp ir kt., 2009).

Taigi, yra pakankamai prielaidų manyti, jog iš tiesų ES politinės komunikacijos problemos yra nacionalinio lygmens ir nulemtos struktūrinio bei kultūrinio jos kompleksiskumo.

Analizuojant kultūrinius europeizacijos kontekstus

Pastaruoju metu vis daugiau ES politinės komunikacijos tyrėjų atkreipia dėmesį į tai, kad būtina daugiau dėmesio skirti nacionalinių institucijų, taip pat ir žiniasklaidos, kultūrų bei kontekstų tyrimams, kurie turi įtakos tam, kaip skirtingai arba panašiai įvairiose šalyse yra informuojama

apie ES politiką, kokio pobūdžio viešasis diskursas jose vyrauja.

Iki šiol atlikti tyrimai leidžia manyti, kad ES komunikacijos problemos susijusios su tuo, kad skiriasi ES politinės komunikacijos kultūra ir institucinės komunikacijos bei žurnalistinės kultūros nacionaliniu lygmeniu (Kopper ir kt., 2007; Brüggemann ir Kleinen-von-Königslöw, 2009). Nėgana to, ir bendresnės tendencijos rodo, kad šiuolaikinėse demokratijose žiniasklaidos turinys vis labiau politizuojamas, o politikos turinys veikiamas mediatizacijos procesų (Negrine, 2008). Tai reiškia, kad ryšys tarp politinės ir žiniasklaidos sistemų yra labai artimas, todėl ir ES politinės komunikacijos atveju akivaizdu, kad europeizacijos procesai taip pat turėtų priklausyti nuo jų abiejų sąveikos. Maža to, lyginamuosiuose ES politinės komunikacijos tyrimuose reikia atsižvelgti ir į tai, kad valstybės arba jų grupės reprezentuoja skirtingus nacionalinius kontekstus su savitomis tradicijomis bei sociokultūrinėmis sąlygomis (Esser ir Pfetsch, 2004).

Taigi, viena vertus, svarbu išsiaiškinti, kaip viršnacionalinės (europinės) komunikacijos procesai keičia politinės komunikacijos realijas, veikėjus, nusistovėjusias struktūras bei tradicijas. Kita vertus, įdomu ir tai, kaip tam tikri valstybės (ar regiono) konteksto dalykai nulemia tokių procesų pobūdį bei rezultatą.

Viena iš perspektyvų, kuri leidžia svarstyti, kas ir kaip keičiasi, yra santykio tarp politikos ir žiniasklaidos sferų (plačiąja prasme) arba politinės informacijos šaltinių – institucinės komunikacijos specialistų, atstovų spaudai bei pačių politikos veikėjų – ir žurnalistų, arba to, ką galima pavadinti „politinės komunikacijos kultūra“, stebėjimas ir vertinimas (Pfetsch,

2004; Esser ir Spanier, 2005). Šią paerspektyvą lemia ne tik šių svarbiausių politinės komunikacijos veikėjų (asmeniniai, profesiniai) interesai, bet ir skirtinga institucinė (organizacinė) aplinka, jos taisyklės bei normos, įprastos rutinos, o pagaliau ir politikos bei žiniasklaidos sistemų aplinka, jos pokyčiai (Jarren ir Donges, 2006). Aki-vaizdu, jog bet kuri informacija, patenkanti į viešąją erdvę, yra veikiamą tiek politinių viešųjų ryšių strategijų bei institucinių interesų, tiek ir principų, kuriais atrinkdamos informaciją, ją redaguodamos ir rengdamos naujienas vadovaujasi žiniasklaidos redakcijos (Balčytienė ir Vinciūnienė, 2006).

Iš viso to išeina, jog ES politinė komunikacija yra įdomus tyrimų laukas dėl dviejų priežasčių. Jame atsiskleidžia bei išryškėja tiek globalios (viršnacionalinės), tiek nacionalinės komunikacijos bruožai. Be to, galime iš naujos perspektyvos įvertinti bei kokybiškai tirti tam tikrame (šalies, regiono, kt.) kontekste susiklosčiusį bei nuolat kintantį santykį tarp įvairių politinės komunikacijos veikėjų: institucinės komunikacijos specialistų, politikų, politinių partijų, interesų grupių atstovų spaudai ir žurnalistų.

Tuo remiantis galima kelti tokius tyrimo klausimus: kokie veiksniai lemia informavimo bei viešosios nuomonės formavimo įvairiais ES politikos klausimais sėkmę skirtingose šalyse? Kokį vaidmenį šiuose procesuose atlieka nacionalinės institucijos bei politikos veikėjai? Kokias aktyvaus domėjimosi bei dalyvavimo Europos politikoje galimybes jie suteikia įvairioms piliečių grupėms? Pagaliau svarbu nustatyti ir tai, kaip nacionalinė žiniasklaida vertina ES politikos procesus, kiek jiems skiria dėmesio, ką laiko šios srities veikėjais bei ekspertais, su kokiais iššūkiais ji susiduria pateikdama europines naujienas.

Politinės komunikacijos europeizacijos Lietuvoje ir Estijoje tyrimas

Šiame straipsnyje remiamasi empiriniu tyrimu, kurio pagrindas – 59 kokybinių pusiau struktūruotų eksperto interviu su ES lygmens, Lietuvos ir Estijos politinių institucijų tarnautojais (komunikacijos specialistais, projektų vadovais, atstovais spaudai) bei Lietuvos ir Estijos žurnalistais, naujienų redaktorais ir specialiaisiais korespondentais Briuselyje rezultatai. Jie buvo atlikti dviem skirtingais laikotarpiais: 2005–2006 metais² ir tęsiant tyrimą 2008–2009 metais.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti: Koks institucijos bei organizacijos Lietuvoje ir Estijoje skleidžia informaciją apie įvairias ES politikos sritis nacionaliniu lygmeniu? Kokių tikslų jos siekia ir kokius komunikacinius projektus vykdo? Kaip jos formuoja komunikacijos prioritetus ir įvertina visuomenės (piliečių) informacijos poreikius? Kaip Lietuvos bei Estijos žurnalistai traktuoja europinę šalies politikos dimensiją ir kiek dėmesio jai skiria naujienų tvarkaraštyje? Kaip jie vertina auditorijos (visuomenės) informacijos poreikius bei įvairių institucijų informavimo ir ES politikos viešinimo veiklas?

Instituciniai ES politikos viešinimo Baltijos šalyse aspektai

Su kiekvienais metais, ypač nuo 2006-ųjų, įvairiuose ES komunikacijos politikos dokumentuose vis labiau pabrėžiama, kad

² Šie tyrimai atlikti 2005–2007 m. vykdant tarptautinį mokslinį ES 6-osios Bendrosios Programos projektą „Adekvati informacijos vadyba Europoje, AIM“ (Lietuvos tyrėjų grupės vadovė ir tyrimų koordinatore – prof. Auksė Balčytienė). Daugiau apie projektą ir jo rezultatus, rasite internete: <http://www.aim-project.net>.

didžiausią atsakomybę už ES politikos procesų viešinimą turėtų prisiimti nacionalinio lygmens politikos veikėjai – politinės institucijos, žiniasklaida bei įvairios suinteresuotos grupės – šalies politinės partijos, visuomeniniai judėjimai, NVO, kt. (Europos Bendrijų Komisija, 2006; 2007). Šią nuostatą palaiko ir mokslininkai teigdami, jog ES institucijos, inicijuodamos bendrą komunikacijos politiką, turi stengtis atsisakyti vadinamojo požiūrio „iš viršaus“ ir užtikrinti sąlygas europeizacijai „iš apačios“, labiau įtraukiant ir kitus dalyvius (Brüggemann, 2008). Visgi per mažai yra žinoma, kokios priežastys lemia tai, kad nacionalinio lygmens institucijos nėra (vienodai) aktyvios, išitrukdamos į informavimo apie ES procesus.

Kaip atskleidė tyrimas, Estijoje bei Lietuvoje ES politikos viešiniimu daugiausia suinteresuoti trys instituciniai veikėjai – EK bei EP per savo atstovybes ir nacionalinės vyriausybės. Pavyzdžiui, EK atstovybių Lietuvoje bei Estijoje komunikacijos vadovai pažymėjo, kad jų vaidmuo yra tam tikro tarpininko („mediatoriaus“) tarp ES institucijų (pirmiausia EK) Briuselyje ir nacionaliniame lygmenyje veikiančių institucijų bei organizacijų (Vinciūnienė, 2010, p. 128). Viniuje bei Taline įsikūrusios EK atstovybės teikia informaciją visuomenei ir žiniasklaidai apie EK darbą, vykdomas programas bei projektus, taip pat informuoja ir pačią EK apie įvykius Lietuvoje (Estijoje). Taigi jos siekia būti tomis institucijomis, kurios užtikrina Lietuvos (Estijos) institucijų, kitų politikos veikėjų ir EK sąveiką bei tarpinstitucinę partnerystę.

Kitas, taip pat šalyse narėse veikiantis ES institucinis padalinys yra EP informacijos biurai, įsikūrę greta EK atstovybių

ir glaudžiai su jomis bendradarbiaujantys. Visgi, lyginant su EK atstovybėmis, jie neturi nei tiek (žmogiškų, finansinių) išteklių, nei galimybių vykdyti aktyvias komunikacijos veiklas. Todėl nenuostabu, kad Baltijos šalyse, kaip ir kitose valstybėse, žiniasklaidos dėmesio centre EP dažniausiai atsiduria tik (prieš)rinkiminiais laikotarpiais, tačiau ir to nepalyginsi su interesu, kurio sulaukia rinkimai į nacionalinį parlamentą. Šalia to, pačiame EP vykstančios svarstymų, sprendimų priėmimo procedūros yra sudėtingos, jo sudarymo ir veiklos specifika skiriasi nuo to, kaip funkcionuoja nacionaliniai parlamentai, o tai yra sunkiau perprantama tiek žiniasklaidai, tiek ir piliečiams. Kaip pastebėjo EP informacijos biuro Estijoje atstovas:

„EP kaip tokį Estijoje atstovauja EP nariai, todėl mes pakankamai atsargiai komentuojame aktualias temas ir inicijuojame bet kokias diskusijas. Galutinę EP nuomonę galima paviešinti tik tada, kai jau priimamas galutinis sprendimas. Mes, kaip institucija, stengiamės nesivelti į kontroversiškus klausimus, veikiau tarpininkaujame tarp EP narių ir žiniasklaidos. Jie, ypač tie, kurie išrinkti Estijoje, turi būti aktyvūs, tada žiniasklaida domėsis, visuomenei bus svarbu. Kol kas taip nėra“ (Vinciūnienė, 2010, p. 129).

Trečioji svarbiausia institucija ES politinėje komunikacijoje yra nacionalinės vyriausybės, kurios efektyvų savo šalies piliečių informavimą bei įtraukimą į europinės politikos procesus laiko vienais svarbiausių savo strateginių prioritetų. Vis dėlto, kaip parodė atliktas tyrimas, nors ir vykdydamos visą spektrą įvairių komunikacinių veiklų, nacionalinės vyriausybės nėra tokios aktyvios ir profesionalios kaip EK atstovybės. Dažniausiai motyvuojama tuo, jog tam nėra didelio poreikio, nes

ties Lietuvos, tiek Estijos piliečių parama narystei visada išliko viena iš didžiausių, palyginti su kitomis ES šalimis. Kita vertus, būti pernelyg proaktyviais viešųjų ryšių srityje vyriausybės komunikacijos specialistai, anot jų pačių, ir negalėtų. Pavyzdžiui, Estijos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos atstovai teigė:

„Vyriausybei būti labai entuziastinga ir propaguoti ES yra sudėtinga. Mūsų vykdoma komunikacija negali būti pernelyg paremta viešųjų ryšių logika. Šiuo atveju EK atstovybė yra visai kitokioje padėtyje, jie tą gali daryti ir tą daro“ (Vinciūnienė, 2010, p. 130).

Kaip paaiškėjo kokybinio tyrimo Lietuvoje ir Estijoje metu, jokių ilgalaikių rašytinių bendradarbiavimo ar partnerystės susitarimų tarp ES lygmens (EK atstovybių, EP informacijos biurų) ir svarbiausių nacionalinių institucijų (vyriausybių, ministerijų ir parlamentų) nėra. Tiek ES, tiek nacionalinio lygmens institucijų komunikacijos specialistai pripažino, jog tai skatinti pirmiausia turėtų vyriausybės. Kaip paaiškėjo, jos, nors ir oficialiai pripažindamos savo suinteresuotumą ištraukti į aktyvią informavimo apie narystę ES veiklą bei bendradarbiaudamos su EK bei EP atstovybėmis jų šalyse, kol kas tokios iniciatyvos nerodo. Politinės valios trūkumas, kaip pažymėjo dažnas respondentas, yra viena iš svarbiausių to priežasčių. Dažnai minima ir tai, kad vyriausybės neturi tokių finansinių bei žmogiškųjų išteklių, stokoja profesionalaus viešųjų ryšių valdymo patirties.

Todėl nenuostabu, kad Baltijos šalyse pagrindinėmis institucinės ES komunikacijos iniciatorėmis išlieka EK atstovybės. Jos inicijuoja bendrus projektus, siūlo bei daugiausia finansiškai remia pagrindines europines informavimo bei komunikacijos

kampanijas. Estijos bei Lietuvos vyriausybės tarsi ir yra linkusios bendradarbiauti, bet jaučiama nemaža įtampa – aiškiai pasakoma, kad nenorima, jog EK per savo atstovybę turėtų lemiama įtaką ir nuspręstų, kaip turi būti vykdoma komunikacija šiose šalyse. Kita vertus, skeptiškumo vyriausybės atžvilgiu pareiškia ir ES institucijų komunikacijos specialistai:

„Iš principo prieš įstojant į ES vyriausybė turėjo labai aiškų tikslą „iškomunikuoti“ jų vykdomą politiką, t. y. stojimo į ES poreikį bei svarbą. Vis dėlto po to šio tikslo nebeliko. Tarsi nėra ir poreikio stengtis, nes visuomenės parama ES išlieka stabili ir net gerėja. Kita vertus, žiūrint į politinių diskusijų kontekstą, liečiantį Ignalinos atominės elektrinės uždarymą, jau pastebima, kad politikai pradeda žaisti vadinamąjį *blame game*, tarsi parodo, kad ES institucijos yra kaltos dėl Lietuvos energetinių problemų. Dėl šito tas bendradarbiavimas ir tampa truputį sudėtingas. Mūsų ir jų pozicijos bei komunikacijos linijos gali ir išsiskirti“ (Vinciūnienė, 2010, p. 134).

Nepaisant to, tiek ES lygmens, tiek nacionalinių institucijų atstovai išreiškė poreikį užtikrinti stipresnę partnerystę, labiau koordinuoti savo komunikacijos bei visuomenės informavimo apie ES veiklas. Be to, Lietuvos ir Estijos vyriausybių bei ES institucijų atstovybių komunikacijos specialistai pažymėjo, jog į savo tarpinstitucinio bendradarbiavimo tinklą jos įtraukia ne tik įvairias regiono bei vietos institucijas, bet ir verslininkus, ūkininkus, visuomenines organizacijas, vykdančias struktūrinius projektus, kurių rezultatus jos privalo viešinti. Taip pat ne tik vyriausybė, bet ir visos šalies ministerijos pagal savo kompetencijų sritis vykdo įvairias informavimo apie ES veiklas.

Buvo galima pastebėti ir glaudesnio bendradarbiavimo tarp EK bei nacionalinių vyriausybių išraiškų, tokių kaip „Europe Direct“ centrai, teikiantys visuomenei reikalingas informavimo ir komunikacijos paslaugas. Maža to, būdamas gyventojų skaičiumi nedidelėmis valstybėmis, Estija bei Lietuva yra palankios erdvės įsitraukti į tiesioginio bendravimo su įvairiomis piliečių grupėmis, organizacijomis veiklas. Pasak vieno Estijos Respublikos Vyriausybės atstovo, penkerių metų veiklos patirtis parodė, kad kasmet nuo 1 iki 5 proc. šalies vaikų dalyvauja įvairiose ES komunikacijos bei švietimo iniciatyvose (Vinciūnienė, 2010, p. 158). Ir kiti tyrimai patvirtina, kad naujųjų ES šalių narių, mažų valstybių nacionalinės institucijos gali būti atviresnės, prieinamesnės ne tik savo, bet ir kitų šalių žurnalistams, pilietinės visuomenės grupėms (Balčytienė ir Vinciūnienė, 2008).

Informavimo apie ES subtilybės ir žiniasklaidos vaidmens vertinimas

Europinės informacijos, kurią teikia įvairios Lietuvos ir Estijos institucijos bei organizacijos, yra daug ir įvairialypės; ji siunčiama skirtingais kanalais ir būdais. ES ir nacionalinės institucijos Baltijos šalyse yra aktyvios ir internetinėje erdvėje. Pavyzdžiui, siekdamas informuoti įvairiausiais klausimais, suteikti kuo daugiau žinių skirtingoms piliečių grupėms, internete (oficialiose institucijų svetainėse, specializuotose svetainėse, tokiose kaip „Euro.lt“, „Euroblogas.lt“, „Europosistorijos.lt“ ir pan., socialiniuose tinklalapiuose) jos pateikia įvairių ataskaitų, nutarimų, nuomonių tyrimų, galimybių gauti finansinę paramą, anonų ir pan. Politinės institucijos siekia, kad piliečiai jas palaikytų, pritartų jų vykdomai veiklai, todėl kuria

naujų grįžtamojo ryšio su piliečiais kanalų: steigia ES informacijos biurus, vykdo informacines kampanijas. Vis dėlto įvairūs tyrimai rodo, kad tik gana nedidelė Lietuvos bei Estijos piliečių dalis europinės informacijos ieško aktyviau, t. y. per internetą (Commission of the European Communities, 2010).

Įvairių Lietuvos ir Estijos institucijų komunikacijos specialistai pažymėjo, kad viešinti europinės politikos aktualijas šiose šalyse iš tiesų yra nemažas iššūkis. Taip yra pirmiausia todėl, kad didelė dalis piliečių yra labai skeptiška įvairių politinių institucijų atžvilgiu; tam tikra įtampa jaučiama ir bendraujant su žiniasklaida. Kita vertus, sudėtinga yra ir dėl to, kad ES politikos procesai labai kompleksiški ir daugialypiai, juos išaiškinti paprastam piliečiui prieinama kalba sudėtinga. Pasak vienos ES institucijos Lietuvoje atstovo:

„Paruoštos informacijos, pritaikytos iki paprastam žmogui prieinamo lygio, labai trūksta, ypač lietuvių kalba. Tau pačiam reikia labai daug žinoti, suprasti. Kitas dalykas – mes jau ketveri metai negalime žmonėms iki galo išaiškinti, kas iš tiesų vyksta Briuselio koridoriuose, nes to tikrojo suvokimo iki šiol nėra. Gal tai liekamasis reiškinys, dėl kurio kaltos ir pačios institucijos, agitavusios prieš referendumą ir tam išleidusios daug pinigų. Nuo to laiko ES mums svarbi todėl, kad remia Lietuvą, duoda pinigų. Bet iš tikrųjų dar yra visai kita pusė“ (Vinciūnienė, 2010, p. 131).

Kaip teigė daugelis tyrime dalyvavusių Estijos bei Lietuvos komunikacijos specialistų, nebėra abejonių, kad ES svarbi kiekvienos šalies piliečių gyvenime dėl priimamų sprendimų, tačiau tą svarbą suvokti bei akivaizdžiai parodyti yra sunku, tam reikia daugiau laiko. Kita vertus, ir ES bei

nacionalinio lygmens institucijos turi tapti kritiškesnės, atviresnės pokyčiams. Čia galima pasiremti vieno Lietuvos institucinės komunikacijos pareigūno pasakytais žodžiais:

„Pavyzdžiui, aplinkosaugos projektai, vykdomi ES iniciatyva Lietuvoje, yra labai brangūs, ne iš karto matoma akivaizdi jų nauda. Visgi investicijos į švaresnį vandenį, orą, kuriuo kvėpuojame, paveiks mus kiekvieną. Tai turėtų būti aktualu kiekvienam piliečiui. Kitas ES aktualijos pavyzdys – teisingos informacijos apie maisto produktus pateikimo reikalavimas. Žmonės pagrįstai kritikuoja ES politiką, reikia daug nuomonių, požiūrių. Būtent diskusijos skatins ES politikos skaidrumą“ (Vinciūnienė, 2010, p. 157).

Kokybiniai interviu su ES bei nacionalinio lygmens institucijų Lietuvoje ir Estijoje komunikacijos specialistais atskleidė, jog žiniasklaida yra laikoma vienu iš svarbiausių ES politikos viešinimo kanalų. Visi be išimties tyrimo dalyviai pripažino išskirtinį žiniasklaidos vaidmenį formuoti Lietuvos ir Estijos piliečių nuostatas, todėl bendradarbiavimui su įvairiomis nacionalinės bei regioninės (ar vietos) žiniasklaidos priemonėmis skiriama daug dėmesio ir lėšų. EK atstovybės, EP informacijos biurai, nacionalinės vyriausybės ne tik reguliariai siunčia įvairios tematikos pranešimus spaudai, bet ir organizuoja spaudos konferencijas, šviečiamuosius seminarus, konferencijas, mokymus, finansuoja žurnalistų keliones lydėti šalies politikų delegacijas į Briuselį bei Strasbūrą.

Nepaisant to, žurnalistams priekaištaujama dėl to, kad jie ne visuomet noriai bendradarbiauja, jiems trūksta reikiamos kompetencijos bei žinių, kurios skatintų didesnę interesą bei suinteresuotumą ES politikos klausimais. Nors, kaip teigė vie-

nas iš tyrimo respondentų, teigiamų pokyčių esama ir šioje srityje:

„Žiniasklaidoje galima pastebėti, kad informacijos atranka darosi profesionalesnė. Anksčiau žurnalistai nemokėjo aiškiai ir suprantamai, bet tuo pačiu ir profesionaliai pateikti visuomenei informacijos apie ES. Šiuo metu vis daugiau žurnalistų gerai supranta ES politiką, išmano tam tikras sritis. Tačiau vis dar trūksta kritinės žurnalistikos, t. y. kritinio požiūrio, ES politikos sąsajų bei įvykių komentavimo žiniasklaidoje. Yra paruošti geri pamatai, tačiau dar nėra išaugusi ekspertų karta. Šioje srityje dar reikėtų dirbti“ (Vinciūnienė, 2010, p. 139).

Kalbant apskritai, įvairių institucijų komunikacijos specialistai teigė pastebintys, kad Estijos (taip pat ir Lietuvos) žiniasklaida iš tiesų orientuojasi į savo auditorijos poreikių patenkinimą, kuris dažnai realizuojamas pateikiant labai siaurą spektrą žinių, susijusių su kasdieniniu paprastų žmonių gyvenimu ir nacionalinės politikos klausimais. Dėl to, anot jų, ES politikos procesas paprastam piliečiui gali atrodyti labai sudėtingas ir tolimas, ne toks aktualus. Kita vertus, institucinės komunikacijos specialistai pažymėjo, jog susidomėjimas ES politikos reikalais per pastaruosius kelerius metus Lietuvoje (bei Estijoje) iš tiesų išaugo – nacionalinėje žiniasklaidoje pasitaiko vis daugiau ir įvairesnių temų, ne tik susijusių su konkrečia ekonomine nauda šaliai (t. y. ES lėšų įsisavinimu). Vis dėlto nacionalinėje bei regioninėje spaudoje daug „sausos“ informacijos, trūksta analizės, susiejimo su platesniu (europiniu) kontekstu, lygiavertiškesnio bei įvairesnio politikos veikėjų, ekspertų bei temų reprezentavimo.

Reikia pažymėti, jog čia tyrimo dalyviai pripažino ir dalį savo kaltės: iš pačių

žurnalistų jie dažnai girdi nusiskundimų, kad šiems trūksta įdomios ir suprantamos informacijos apie tai, kas vyksta ES lygmeniu. Šią problemą jie bando spręsti siūlydami kuo įvairesnių aktualijų, europines žinias pateikdami per nacionalinės problematikos prizmę. Kita vertus, EK atstovybių bei EP informacijos biurų atstovai spaudai teigė, kad jie nenori būti ir pernelyg proaktyvūs, užversti žurnalistus institucine informacija. Kaip pažymėjo vienas iš jų:

„Žurnalistai yra labai užimti, o informacijos – gausybė. Vis dėlto mes nesiekiamo jų užversti informacijos gausa. Egzistuoja tokia pačių žurnalistų nuomonė, jog reikia kuo skaidresnės, viešesnės informacijos. Kita vertus, mes neturėtume veikti kaip ryšių su visuomene agentūra“ (Vinciūnienė, 2010, p. 140).

Pasak Estijos ir Lietuvos komunikacijos specialistų, žurnalistams rūpi įvairios temos, tačiau labiausiai – finansinio bei ekonominio pobūdžio jų šalių reikalai, susiję su praktiniais visuomenės gyvenimo aspektais, tokias kaip ES reglamentuojamos žemės ūkio bei skirtingos verslo sritys. Kitokio pobūdžio temos („Lisabonos sutartis“, vartotojų teisių gynimas ir pan.) reikalauja daugiau pastangų iš pačių rengėjų. Dėl to pastebima, kad dažnai tokiomis temomis strapsnius ar reportažus tenka rengti patiems, o paskui juos siūlyti žiniasklaidai arba net skelbti kaip užsakovąją informaciją. Iš kitos pusės, dažnai ir įvairių institucijų atstovams spaudai, kaip ir žurnalistams, patiems būna sunku užčiuopti konkrečios ES naujienos vertę, nuspėti, kas galėtų būti svarbu Lietuvos ar Estijos plačiajai visuomenei. Kaip teigė vienas iš jų:

„Negalima suabsoliutinti – nėra vieningos visuomenės, egzistuoja atskiros interesų

grupės. Ir mes, atrinkdami informaciją, negalime nuspręsti, kad tekstilės pramonė yra svarbesnė už aplinkosaugą. (...) Turime daugybę pavyzdžių, kad reikia iš anksto būti pasiruošus daug informacijos apie įvairias ES politikos sritis. Tai ne tik vadinamoji viešoji informacija, bet ir specifiniai reikalavimai, instrukcijos gamintojams, verslininkams – jiems svarbios rinkos tendencijos, statistika“ (Vinciūnienė, 2010, p. 140).

Ypatingas dėmesys regioninei žiniasklaidai bei komunikacijos „lokalizavimas“ (aktualizavimas, pritaikymas prie nacionalinio konteksto) yra bene svarbiausi aspektai, o drauge iššūkiai, kuriuos sau kelia visos už ES komunikacijos politikos įgyvendinimą šiose šalyse atsakingos institucijos. Kaip sakė vienas iš Estijos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos komunikacijos vadovų, iš viso spektro žiniasklaidos priemonių regioninė spauda yra labiausiai suinteresuota bei iniciatyvi, ją domina įvairios nuomonės, o apie ES narystę rašoma įdomiau ir iliustratyviau (Vinciūnienė, 2010, p. 141). Visgi tiek Estijoje, tiek Lietuvoje pastebima, kad institucinės komunikacijos specialistai vis dažniau patys finansuoja kūrybinę produkciją, samdo profesionalius žurnalistus tam, kad šie parengtų ir įvairioms (daugiausia regioninės) žiniasklaidos kompanijoms pasiūlytų analitinių straipsnių bei komentarų (pvz., tokiu tikslu EK atstovybė Lietuvoje sukūrė interneto portalą regioninei žiniasklaidai „Europosistorijos.lt“). Visi tyrimo dalyviai teigė suprantantys, jog politinėms institucijoms neužtenka vien priimti sprendimus ir pateikti informaciją apie tai. Ši informacija privalo būti visiems pasiekiami, aiški ir suprantama, o be žiniasklaidos pagalbos tai pasiekti išties sunku.

Europinės komunikacijos iššūkiai žurnalistų požiūriu

Auditorijos poreikių patenkinimas iš tiesų yra bene svarbiausias veiksnys, lemiantis Baltijos šalių žurnalistų naujienų atrankos logiką bei žiniasklaidos turinį. Kaip sakė tyrime dalyvavę Lietuvos ir Estijos žurnalistai, naujienos turi būti aktualios ir svarbios paprastam piliečiui. Pasak vieno Estijos žurnalisto, auditorija suformuoja aiškius prioritetus, kad žiniasklaida daugiausia dėmesio skirtų toms ES aktualijoms, kurios svarbios Estijai ir estams (Tamppuu ir Pullerits, 2006, p. 23). Naujienų agentūros redaktorius Lietuvoje žodžiais tariant:

„Pats faktas, kad naujiena „atkeliauja“ iš Briuselio, dar nereiškia, kad ji yra svarbi arba svarbesnė už kitas“ (Balčytienė ir Vincūnienė, 2006, p. 102).

Taigi, atsirinkdami, į kokius ES politinius įvykius atkreipti daugiau dėmesio, tiek Lietuvos, tiek Estijos žurnalistai vadovaujasi lygiai tokiais pačiais naujienų atrankos kriterijais, kaip ir aktualijų iš Lietuvos, Estijos, Rusijos ar Kinijos atvejais. Čia galima išties pasakyti, kad Baltijos šalių žiniasklaidos priemonės (išskyrus tam tikrus atvejus, tokius kaip nacionalinio transliuotojo) iš esmės remiasi ekonominiais skaičiavimais – ES naujienos turi būti įdomios ir artimos auditorijai (visuomenei), kitu atveju nėra verta jas pranešti. Tai iš tiesų paaiškina ir poreikį ES politikos reikalus kontekstualizuoti bei lokalizuoti, pristatyti juos iš nacionalinės perspektyvos (įtraukiant nacionalinės reikšmės politinius diskursus, veikėjus, problematiką, kt.). Kaip teigė ir patys tyrimo dalyviai, tai viena iš tikimybių, kad europinės žinios bus skaitomos (žiūrimos) ir suprantamos.

Pavyzdžiui, kai kurie Estijos žurnalistai pripažino, jog iš europinės tematikos dalykų juos labiausiai domina vartotojų apsaugos klausimai, kvotos ir subsidijos žemės ūkiui, taip pat įsidarbinimo bei studijų galimybės ES; o to, kas vyksta ES politinių reformų srityje, ar kitų panašių europinės politikos problemų jie yra linkę vengti arba neskiria tam didesnio dėmesio (Tamppuu ir Pullerits, 2006, p. 26).

Praktika parodė, jog dėmesys europiniams reikalams, bent jau naujosiose ES šalyse narėse, tokiose kaip Lietuva ir Estija, po jų įstojimo į ES 2004 metų pavasarį, sumažėjo po šio fakto praėjus kuriam laikui. Kai kurios žiniasklaidos bendrovės, anksčiau turėjusios savo korespondentus Briuselyje (pvz., komerciniai transliuotojai), juos netruko iš ten atšaukti. Dabartinės realijos rodo, kad tiek Lietuvos, tiek Estijos atvejais daugiausia dėl ekonominių bei kitų priežasčių ES politikos įvykių sukuryje dirbančių nuolatinių korespondentų nebeturi ir nacionaliniai transliuotojai. Pasikeitė ir tai, kaip traktuojamos ES politikos realijos. Vienas lietuvių žurnalistas pareiškė nuomonę, kad tai visuomet priklausė nuo to, kokioje integracijos pakopoje buvo Lietuva. Pasak jo, iš pradžių į Briuselį Lietuvoje buvo žiūrima kaip į potencialų sąjungininką kelyje dėl nepriklausomybės, vėliau – kaip į derybų partnerį siekiant narystės. Dabartinė ES – tai struktūra, kurioje reikia dirbti ir atstovauti Lietuvai. Europinė veikla pamažu tapo kasdienio gyvenimo rutina, o ES verslo naujienas pateikiančiai naujienų agentūrai yra tarsi „didelė Ūkio ministerija“, kurioje yra formuojamas ES šalių bloko biudžetas – iš esmės ES yra mechanizmas, pagrįstas ekonominiais, o ne politiniais svertais (Balčytienė ir Vincūnienė, 2006). Ir Estijos žurnalistai pri-

pažino, kad ES nebėra įdomi pati savaime, tai nėra išskirtinė sritis, bet greičiau neatskiriamas visų kitų kasdienio politinio bei ekonominio gyvenimo Estijoje aspektas (Tamppuu ir Pullerits 2006, p. 22).

Didžioji dalis Lietuvos bei Estijos žurnalistų, dalyvavusių tyrime, savo skaitytojus (žiūrovus) įvertino kaip gana pasyvius. Pasak jų, auditorija yra per mažai išprususi, nelabai domisi ES naujienomis – tiksliau, tik tiek, kiek tai gali paveikti jų dabartį (Tamppuu ir Pullerits, 2006, p. 24). Kaip pažymėjo vienos naujienų agentūros Lietuvoje redaktorius:

„Žiniasklaida Lietuvoje yra provinciali: naujienos pristatomos iš lietuviško požiūrio taško, o visuomenės nariai domisi tik tais dalykais, kurie liečia juos asmeniškai“ (Balčytienė ir Vinciūnienė, 2006, p. 111).

Dėl šios priežasties bet kokią europinę informaciją žurnalistai turi pateikti paprastai ir suprantamai, stengtis ją kontekstualizuoti. Pasak jų, auditorijai reikia pateikti konkrečius, teisingus faktus, o kiekvienas skaitytojas ar žiūrovas pajėgus pats nuspręsti, kaip juos vertinti, domėtis ES politika išsamiau ar ne. Šitoks požiūris buvo akivaizdžiai artimesnis keliems estų ir lietuvių žurnalistams. Visgi buvo ir tokių, kurie akcentavo auklėjamą žiniasklaidos vaidmenį, kai žurnalistas, atsižvelgdamas į auditorijos amžių ir išsilavinimą, mažai suprantamus ir sudėtingus dalykus, stengiasi nušviesti politinius įvykius iš įvairių perspektyvų, pateikia skirtingų požiūrių, analizės. Tai ypač akcentavo Lietuvos bei Estijos visuomeninių transliuotojų užsienio naujienų redaktoriai bei žurnalistai (Balčytienė ir Vinciūnienė, 2006; Tamppuu ir Pullerits, 2006).

Iš viso to aiškėja, jog Baltijos šalių žiniasklaidos profesionalams svarbu informuoti apie ES politiką tiek, kiek, jų vertinimu, to reikia plačiai visuomenei. Taigi galima daryti prielaidą, kad Lietuvos ir Estijos žiniasklaidos bendrovės, besiorientuojančios į vidutinį pilietį, nebus suinteresuotos investuoti daugiau išteklių ir keisti savo požiūrio tol, kol tokio poreikio nepajaus iš savo skaitytojų (žiūrovų) auditorijos. Baltijos šalių žiniasklaida (su retomis išimtimis) daugiausia savo sprendimus grindžia komercine logika, taip pat ir ES naujienų atveju, nors, pasak pačių žurnalistų, europinės politikos aktualijos ir labai skiriasi nuo vietinių, politiniais skandalais persmelktų naujienų.

Vis dėlto tai, kad visuomenės susidomėjimas europine politika Baltijos šalyse yra mažas (tokį požiūrį išreiškė dauguma tyrime dalyvavusių Lietuvos bei Estijos žurnalistų), tai nėra vienintelė priežastis, lemianti ES aktualijų nacionalinėje žiniasklaidoje kiekį ir kokybę. Kaip pažymėjo tyrimo dalyviai, pati ES politika, taip pat instituciniai informacijos viešinimo bei komunikacijos srautai yra pernelyg sudėtingi ir jiems neįprasti. Kitos priežastys yra susijusios ir su pačios žiniasklaidos vidiniais darbo principais bei rinkos sąlygomis: žurnalistų kompetencija rašyti europinės politikos klausimais, laiko ir finansinių išteklių stoka gilintis ir pažinti šį kontekstą, užsiimti tiriamąja žurnalistika, sudėtinga konkurencinė situacija mažoje rinkoje ir panašios. Pasak vieno Estijos spaudos žurnalisto, dėl laiko stokos ir didelio darbo tempo iš tiesų sunku sekti, kas vyksta ES politikoje, ypač jeigu neturi patirties ir žinių, negali greitai atskirti, kas iš tiesų yra svarbu (Tamppuu ir Pullerits, 2006, p. 25).

Estijos ir Lietuvos žurnalistai iš tiesų pripažino, kad jie patiria įvairių iššūkių. Neretas sakė, kad jam trūksta patirties, užsienio kalbų (anglų, pancūzų, kt.) žinių, nes didžioji dalis įdomesnės, įvairesnės informacijos yra pateikiama ne lietuvių ar estų kalbomis. Be to, daugelis pašnekovų, dirbančių Briuselyje ar Strasbūre, nėra taip lengvai pasiekiami, kaip įprasta rengiant naujienas apie vietinės politikos aktualijas. Paklausus, kokius informacijos apie ES šaltinius jie naudoja, žurnalistai minėjo nacionalinių ir užsienio agentūrų pranešimus, spaudos pranešimus iš ES ir nacionalinių institucijų, tyrimus ir kitokias ataskaitas. Vis dėlto žurnalistus pasiekiančios informacijos kiekis nėra reikšmingas rodiklis jiems apsisprendžiant, ar tą informaciją pateikti skaitytojams. Žurnalistams svarbu, kad žinios būtų tikslios, kitaip tariant, būtų galima greitai nustatyti naujienos vertę. Vienas Lietuvos žurnalistas sakė:

„Informacijos apie tai, kas vyksta ES, gauname kasdien ir iš Lietuvos, ir iš Briuselio, daug siunčia, bet ten mažai kas būna įdomu (...). O siunčia tokias temas, kurios visai neaktualios. Kažkoks ugnikalnio išsi-veržimas ar moterų teisės Švedijoje“ (Balčytienė ir Vinciūnienė, 2006, p. 103).

Todėl iš tiesų atrodytų, kad šaltinių apie ES yra naudojama daug ir labai įvairių: nacionalinių institucijų, kurios sprendžia ES integracinius klausimus, pranešimai, pareigūnų, kurie lankosi Lietuvoje ir diskutuoja europiniais klausimais, komentarai, EP narių, išrinktų tose valstybėse, nuomonė; dažnai kreipiamasi ir į EK atstovybes bei EP informacijos biurus, rečiau – į kitų ES šalių ambasadas. Taip pat daug, anot žurnalistų, tokios informacijos galima gauti iš naujienų agentūrų („Reuters“, BNS ir

kitų). Tačiau ir naudodami įvairius informacijos šaltinius žurnalistai nejaučia, kad gauna tai, ko dažniausiai reikia. Baltijos šalių žurnalistai pabrėžė, kad institucinės informacijos apie ES politiką viešinimo paslaugos turėtų būti labiau pritaikytos prie nacionalinių realijų (temomis, problemomis, kurios pateikiamos) ir žiniasklaidos naujienų vadybos logikos. Daugelis naujųjų ES šalių narių žurnalistų nėra europinės politikos ekspertai ir į tai būtina atsižvelgti. Kaip sakė vieno Lietuvos interneto naujienų portalo redaktorius, nemaža dalis iš tiesų labai aktualios informacijos dėl to neretai praslysta pro žurnalistų akis; tačiau būtent šalies vyriausybė, ministerijos (jų komunikacijos padaliniai) turėtų būti labiau susirūpinę tuo, kokią informaciją apie ES reikalus gauna jų piliečiai (Balčytienė ir Vinciūnienė, 2006, p. 116). Pranešimus, daugiausia gaunamus iš EK atstovybių, Baltijos šalių žurnalistai kritikavo ir už tai, kad jie pateikiami tokiu formatu bei kalba, kuri nėra patogi žurnalistams. Pavyzdžiui, Estijos žurnalistai bei redaktoriai sakė, kad juose gausu biurokratinio žargono, specifinės terminijos bei techninių detalių, susijusių su sudėtingų sprendimų priėmimu ES lygmeniu – tai net kelia pavojų, jog ir pačių žurnalistų rašymo stilius bus pernelyg oficialus, pernelyg biurokratizuotas (Tammppuu ir Pullerits, 2006, p. 24).

Atsižvelgiant į visas šias žurnalistų išsakytas problemas – rašyti ar rengti naujienas įvairiomis ES politikos temomis išsamiai, ieškoti įdomesnių perspektyvų, atskleisti tai, ko patys politikai nenori atskleisti, reikalauja daug pastangų, išteklių ir laiko. Tam, pasak vieno Estijos žurnalisto, reikia ir specialių įgūdžių, motyvacijos, prieigos prie (oficialių ir neoficialių) šaltinių, gero išmanymo, kaip funkcionuo-

ja ES politinė sistema, koks kiekvienos institucijos vaidmuo bei kokie interesai už to slypi (Tamppuu ir Pullerits, 2006, p. 24). Pavyzdžiui, Briuselio aplinkoje, prie kurios turi prisitaikyti iš įvairių šalių atvykę žurnalistai, reikia perprasti naujas taisykles, kanalus, susiduriama su kitokia politinės komunikacijos kultūra (Balčytienė ir Vinciūnienė, 2008). Dar sunkiau nei pažinti ir per kurį laiką perprasti ES politinių procesų logiką yra viską „pasverti“ iš nacionalinės perspektyvos, perteikti, kaip vienas ar kitas viršnacionaliniu lygmeniu priimtas sprendimas gali paveikti paprastus piliečius gimtojoje šalyje. Estijos žurnalistai nuolat pabrėžė, kad įvairių politinių institucijų pastangos padėti susigaudyti Briuselio koridoriuose, kasdien suteikti daug ir įvairialypės informacijos mažai padeda, nes ji dažnai yra labiau sutelkta į institucinius (pvz., EK) interesus (Tamppuu ir Pullerits, 2006, p. 26).

Svarbu pažymėti, kad Lietuvos ir Estijos žurnalistai jaučia poreikį ir dažniau susidomi ES aktualijomis tuomet, kai konkrečiuose įvykiuose dalyvauja šalies politikai, kai pateikiama aktualių kitų nacionalinės politikos veikėjų komentarų. Kitas atvejis, kai europinis diskursas atsiranda nacionalinėje žiniasklaidoje, gali būti šalyje išrinktų europarlamentarų veikla, jų išdėstomos oficialios pozicijos. Kita vertus, Lietuvos žurnalistai pažymėjo (beje, tai akcentavo ir institucinės komunikacijos specialistai), jog dauguma europarlamentarų nėra aktyvūs ir kaip politikai, ir atsiškai tydami savo šalies piliečiams viešojoje erdvėje (Balčytienė ir Vinciūnienė, 2006, p. 104).

Taigi Lietuvoje ir Estijoje atliktas tyrimas atskleidė vertingų kokybinių parametrų, apibūdinančių tiek šių šalių politikos

(politinių viešųjų ryšių ir institucinės komunikacijos), tiek žiniasklaidos veikimo logiką ES politinės komunikacijos kontekste. Kaip paaiškėjo, Baltijos šalių žiniasklaidos logika pirmiausia yra pagrįsta ekonominiais skaičiavimais ir komerciniais dėsniais, kurie paveikia net ir visuomeninių transliuotojų pateikiamą turinį. Kaip rodo kitų šios srities mokslininkų atlikti ilgalaikiai žiniasklaidos Baltijos šalyse stebėjimai bei analizė, šių šalių visuomenės informavimo rinka yra labai liberali, iki šiol neefektyvi žiniasklaidos savitvarkos sistema, aiškus žurnalistų atsiskaitomybės visuomenei ir įstatymams stygius (Balčytienė, 2009). Prie to galima pridurti ir tai, kad tokiai komercinei žiniasklaidos logikai ima „pataikauti“ ir šalies politikos veikėjai – pastebima, kad daugėja sensacingumo, politinių skandalų, intensyvaus viešumo siekimo bet kuria kaina. Taigi, politikos ir žiniasklaidos sferos tampa labai artimos, pastebima neskaidrumo, klienteliškumo apraiškų. Žurnalistai prisipažįsta, kad labai artimas ir neformalus žurnalistų ir politikos šaltinių bendradarbiavimas charakterizuoja per keliolika nepriklausomybės metų susiformavusią politinės komunikacijos kultūrą šiose šalyse. Ši kultūra iš esmės skiriasi nuo tos, su kuria žurnalistai iš naujųjų ES šalių narių susiduria tiek dirbdami Briuselyje, tiek stengdamiesi perprasti institucinių europinės informacijos šaltinių darbo principus rengdami ES naujienas savo šalių auditorijoms.

Išvados ir apibendrinimas

Kultūrinis kontekstas iš tiesų turi įtakos visiems ES politinės komunikacijos aspektams – tiek komunikacijos turiniui, tiek suvokimams bei nuostatoms tų, kurie yra atsakingi už ES politikos viešinimą, jų

santykiui su žurnalistais, kitais komunikacijos partneriais. Kita vertus, tai reiškia, kad globalūs procesai paveikia įvairių šalių politinės komunikacijos sistemas, keičia susiklosčiusias tradicijas.

Kaip parodė Lietuvoje ir Estijoje atliktas tyrimas, Baltijos šalyse metams bėgant pradėjo formuotis tam tikras atskiras europinės komunikacijos dėmuo, kuris paveikė įprastas, nusistovėjusias politikos ir žiniasklaidos santykio praktikas, paskatinano institucinės komunikacijos profesionalumą. Visgi persiorientuoti prie labiau formalizuotos ir profesionalios ES politinės komunikacijos kultūros nebuvo lengva nei žurnalistams, nei įvairių nacionalinių institucijų komunikacijos specialistams.

Nacionalinio lygmens politinių naujienų kontekste vyrauja daugiau *žiniasklaidos logika* pagrįsta politinės komunikacijos kultūra (pastebimas nacionalinių politikos veikėjų prisitaikymas prie jos veikimo principų, naujienų atrankos kriterijų, artimas politikos šaltinių bei žurnalistų ryšys, klienteliškumo apraiškos ir panašios tendencijos), o europinių aktualijų atveju yra kiek kitaip. Čia daugiau remiamasi *politine-strategine logika*, kai didžioji dauguma viešąją erdvę pripildančių pranešimų yra inicijuojami ir parengiami remiantis viešųjų ryšių informacija; o štai žiniasklaida arba mažai nušviečia šiuos procesus, arba pripildo savo turinį institucijų inicijuojamomis žiniomis.

Iš institucinės perspektyvos vertinant, žiniasklaida laikoma labai svarbiu komunikacijos kanalu, tačiau Lietuvos ir Estijos žurnalistams priekaištaujama dėl to, kad jie nėra linkę bendradarbiauti, jiems trūksta reikiamos kompetencijos ir žinių, kurios skatintų labiau domėtis ES politikos klausimais. Pastebima, kad ne žiniasklaidos

priemonėse pateikiamų europinių naujienų kiekis, o jos kokybė netenkina institucinės komunikacijos formuotojų, – trūksta analizės, susiejimo su platesniu (europiniu) kontekstu, lygiavertiškesnio, įvairesnio politikos veikėjų, ekspertų ir temų reprezentavimo.

Nors per keletą narystės ES metų žurnalistai į savo naujienų atrankos lauką ėmė vis dažniau įtraukti įvairią europinę problematiką, tam tikros pagrindinės problemos, su kuriomis jie kasdien susiduria, nėra išspręstos: Europos politinis diskursas bei sprendimų priėmimo procedūros išliko labai kompleksiškos ir sudėtingos, vyrauja pernelyg biurokratizuota kalba, trūksta prieigos prie reikšmingų informacijos šaltinių (ypač gimtąja kalba), reikia specifinių žinių, patirties, jau nekalbant apie tai, kad žurnalistines praktikas veikia spartūs naujienų vadybos bei redakcinio darbo pobūdžio pokyčiai (vis sunkėjančios ekonominio išlikimo sąlygos, interneto plėtra, laiko parengti kokybišką analitinį produktą sąnaudų ir kt.).

Baltijos šalių komunikacijos aplinkos (rinkos) yra labai mažos (vertinant tiek ekonominiu aspektu, tiek auditorijų, arba suinteresuotų piliečių bei jų grupių, dydžiu), o silpnos profesionaliosios analitinės žurnalistikos tradicijos, instituciškai įtvirtintų skaidrių politikos ir žiniasklaidos ryšių nebuvimas, silpnas pilietinių bei visuomeninių organizacijų sektorius, žemas politinio ir pilietinio aktyvumo lygis bei kiti panašūs veiksniai lemia tai, kad labiau į pramoginio pobūdžio informaciją besiorientuojančios šių šalių žiniasklaidos logika geriau atitinka gana didelės dalies auditorijų lūkesčius nei politinių institucijų mėginimai skatinti diskusijas ES politikos klausimais.

LITERATŪRA

- BAISNÉE, Olivier (2007). Understanding EU News Production Logics: Norms, Channels and Structures of Reporting Europe from Brussels. In AIM Research Consortium (eds.). *Reporting and Managing European News. Final Report of the Project „Adequate Information Management in Europe“ 2004–2007*. Bochum/Freiburg: Project Verlag, p. 25–44.
- BALČYTIENĖ, Auksė (2009). Assessing pluralism and the democratic performance of the media in a small country: setting a comparative research agenda for the Baltic States. In A. Czepek; M. Helwig; E. Nowak (eds.). *Press Freedom and Pluralism in Europe: Concepts and conditions* (Intellect), p. 127–139.
- BALČYTIENĖ, Auksė; RAEYMAECKERS, Karin; DE BENS, Els; VINCIŪNIENĖ, Aušra; SCHROEDER, Roland (2007). Understanding the Complexity of EU Communication: The Spokespersons' Perspective. In AIM Research Consortium (eds.). *Understanding the Logic of EU Reporting from Brussels: Analysis of the Interviews with EU Correspondents and Spokespersons*. Adequate Information Management in Europe – Working Papers, no. 2. Bochum/Freiburg: Projekt Verlag, p. 151–162.
- BALČYTIENĖ, Auksė; VINCIŪNIENĖ, Aušra (2006). The Case of Lithuania. In AIM Research Consortium (eds.). *Understanding the Logic of EU Reporting in Mass Media. Analysis of EU Media Coverage and Interviews in Editorial Offices in Europe*. Adequate Information Management in Europe (AIM) – Working Papers, no. Bochum/Freiburg: Projekt Verlag, p. 107–122.
- BALČYTIENĖ, Auksė; VINCIŪNIENĖ, Aušra (2008). Political Communication Culture with a European Touch: A View from Brussels. *Sociologija: Mintis ir veiksmai*, t. 3, p. 71–85.
- BRÜGGEMANN, Michael (2008). *Europäische Öffentlichkeit durch Öffentlichkeitsarbeit? Informationspolitik der Europäischen Kommission*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- BRÜGGEMANN, Michael; KLEINEN-VON-KÖNIGSLÖW, Katharina (2009). Let's talk about Europe. Why Europeanization Shows a Different Face in Different Newspapers. *European Journal of Communication*, vol. 24, no. 1, p. 27–48.
- BRÜGGEMANN, Michael; SCHULZ-FORBERG, Hagen (2009). Becoming Pan-European? Transnational Media and the European Public Sphere. *International Communication Gazette*, vol. 71, no. 8, p. 693–712.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2010). *Information on European Political Matters*. Eurobarometer Report, Autumn [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. rugėjo 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_infor_en.pdf>.
- ESSER, Frank; PFETSCH, Barbara (2004). Meeting the Challenges of Global Communication and Political Integration: The Significance of Comparative Research in a Changing World. In F. Esser, B. Pfetsch (eds.). *Comparing Political Communication: Theories, Cases and Challenges*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 87–111.
- ESSER, F.; SPANIER, Bernd (2005). News Management as News: How Media Politics Leads to Metacoverage. *Journal of Political Marketing*, vol. 4, no. 4, p. 27–57.
- EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA (2005). *Planas D: demokratija, dialogas ir diskusijos*. Europos Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, 2005-10-13, 494 galutinis [interaktyvus] [žiūrėta 2011 m. rugėjo 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005_0494lt01.pdf>.
- EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA (2006). *Baltoji knyga dėl Europos komunikacijos politikos*, pateikta Komisijos, 1.2.2006, 35 galutinis [interaktyvus] [žiūrėta 2011 m. rugėjo 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0035:FIN:LT:PDF>>.
- EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA (2007). *Europos komunikacinė partnerystė*. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, 2007-10-03, 568 galutinis [interaktyvus] [žiūrėta 2011 m. rugėjo 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2007/com2007_0568lt01.pdf>.
- FIRMSTONE, Julie (2008). Approaches of the Transnational Press to Reporting Europe. *Journalism*, vol. 9, no. 4, p. 423–442.
- HEIKKILÄ, Heikki; KUNELIUS, Risto (2006). Journalists Imagining the European Public Sphere: Professional Discourses about the EU News Practices in Ten Countries. *Javnost – The Public*, vol. 13, no. 4, p. 63–80.

HEPP, Andreas; MÖLLER, Johanna; KLEINEN-VON-KÖNIGSLÖW, Katharina; BRÜGGEMANN, Michael; LINGENBERG, Swantje (2009). Political discourse cultures in Europe: Explaining the multi-segmentation of the European public sphere through a transnational and transcultural perspective. In N. Carpentier, P. Pruulmann-Vengerfeldt, R. Kilborn, T. Olsson, H. Nieminen, E. Sundin, K. Nordenstreng (eds.), *Communicative Approaches to Politics and Ethics in Europe*. Tartu: Tartu University Press, p. 45–57.

JACUNSKI, Michael (2008). The Role of European Political Parties in Closing Communication Gap within the EU. A Critical View. *Central European Journal of Communication*, vol. 1, no. 1, p. 41–48.

JARREN, Otfried; DONGES, Patrick (2006). *Politische Kommunikation in der Mediengesellschaft: Eine Einführung*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

KOPPER, Gerd G.; DE BENS, Els; FRINAULT, Thomas; IONESCU, Llana; LAURISTIN, Marju; PAUN, Michaela; RAEYMAECKERS, Karin (2007). News Management Processes of the European Union: Reconstructing Problem Areas. In AIM Research Consortium (eds.), *Reporting and Managing European News. Final Report of the Project „Adequate Information Management in Europe“ 2004–2007*. Bochum/Freiburg: Projekt Verlag, p. 79–116.

LECHELER, Sophie (2008). EU Membership and the Press: An Analysis of the Brussels Correspondents from the New Member States. *Journalism*, vol. 9, no. 4, p. 443–464.

MACHILL, Marcel; BEILER, Markus; FISCHER, Corinna (2006). Europe-Topics in Europe's Media. The Debate about the European Public Sphere: A Meta-Analysis of Media Content Analyses. *European Journal of Communication*, vol. 21, no. 1, p. 57–88.

MANCINI, Paulo; ALLERN, Sigurd; BAISNÉE, Olivier; BALČYTIENĖ, Auksė; HAHN, Oliver; LAZAR, Mirela; RAUDSAAR, Mart (2007). Context, News Values and Relationships with Sources – Three Factors Determining Professional Practices of Media Reporting on European Matters. In AIM Research Consortium (eds.), *Reporting and Managing European News. Final Report of the Pro-*

ject „Adequate Information Management in Europe“ 2004–2007. Bochum/Freiburg: Projekt Verlag, p. 117–184.

NEGRINE, Ralph (2008). *The Transformation of Political Communication: Continuities and Changes in Media and Politics*. New York: Palgrave MacMillan.

PFETSCH, Barbara (2004). From Political Culture to Political Communication Culture. In F. Esser; B. Pfetsch (eds.), *Comparing Political Communication: Theories, Cases and Challenges*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 87–111.

PFETSCH, Barbara; ADAM, Silke; ESCHNER, Barbara (2008). The Contribution of the press to Europeanization of public debates: A comparative study of issue salience and conflict lines of European integration. *Journalism*, vol. 9, no. 4, p. 465–492.

TAMMPUU, Pia; PULLERITS, Evelin (2006). The Case of Estonia. In AIM Research Consortium (eds.), *Understanding the Logic of EU Reporting in Mass Media. Analysis of EU media coverage and interviews in editorial offices in Europe*. Adequate Information Management in Europe (AIM) – Working Papers, no. 1. Bochum/Freiburg: Projekt Verlag, p. 21–32.

TRENZ, Hans-Jörg; VETTERS, Regina (2006). *No News from Brussels: Comment on the Commission's White Paper on European Communication Policy* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. rugsėjo 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.arena.uio.no/cidel/Varia/No%20News%20from%20Brussels.pdf>.

VALENTINI, Chiara (2008). *Promoting the European Union: Comparative Analysis of EU Communication Strategies in Finland and Italy*. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller.

VINCIŪNIENĖ, Aušra (2010). *Europos Sąjungos komunikacijos politika ir jos įgyvendinimas nacionaliniu lygmeniu: Baltijos šalių atvejis*. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, politikos mokslai (02S). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

WESSLER, Hartmut; SKOREK, Malgorzata; ADOLPHSEN, Manuel; DOBREVA, Michaela; HELD, Maximilian (2007). *Journalisms in Europe. Comparing News in Ten Eastern and Western European Countries*. Working Paper [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. rugsėjo 17 d.]. Prieiga per internetą: [http://scsgrad.ucmerced.edu/students/mskorek/ICA\(2007\).pdf](http://scsgrad.ucmerced.edu/students/mskorek/ICA(2007).pdf).

EUROPEANIZATION AND CHANGING POLITICAL COMMUNICATION CULTURE IN THE BALTIC STATES

Aušra Vinciūnienė

S u m m a r y

This article contributes to expanding the European public sphere research on the Europeanization processes taking place in the new EU member states. It argues that a qualitative shift from the national to the European dimension was, and still is, a great challenge to both societies and political and media actors in Central Eastern Europe.

The qualitative research in two Baltic countries – Lithuania and Estonia (in 2006–2009) – has shown that there are some differences in the nature and pace of national (cultural) adaptation of the European perspective in day-to-day political reporting and institutional communication practices as compared with the old member states. The national governments and local institutions show no particular interest (taking into the account a very high support of the EU membership among citizens) and have no financial resources or professional competenc to invest into communication on European matters.

The study disclosed also the absence of institutionalized “politics–media” relationship among national parties, governments and the media. From

the perspective of political institutions, the mass media are an important channel for communication; however, national journalists are regarded by politicians as uncooperative, lacking skills, knowledge and interest in the EU politics. On the other hand, it became obvious that the Baltic media are primarily functioning on commercial logic: they seek to meet the audience demand for entertainment rather than invest into initiating political deliberations, the EU affairs being no exception.

Finally, a significant problem is the EU communication policy itself: as the study has revealed, it does not correspond to the realities of the new EU member states where traditions of having consultations with citizens and social groups in the political decision-making process are only in the stage of formation. Still the Commission sees its mission in a more direct involvement with different groups of citizens on educating on what the EU is and how it functions, rather than having a more ambitious goal of communicating and fostering debates and deliberations.